

Segern kan vi

bara nå

*Ingela Johansson
Gerlesborgs konsthall
16 juni–6 augusti*

mod off vakt

Introduktion

Karolina Pahlén

Under ett residens i Kungsbacka lärde Ingela Johansson känna miljögruppen Rädda Tölö Kronopark. Det ledde till att hon bjöd in filmaren Camilla Topuntoli för att påbörja en videoessä om och med lokala avfalls- och miljögrupper och deras mångåriga engagemang mot hantering av atomsopor och kärnkraftsindustrin efter Folkkampanjen 1980. I arbetet med filmen, som nu är en del den här utställningen, dök berättelsen om motståndsrörelsen kring slutförvaring av kärnavfall på Kynnefjäll i norra Bohuslän upp. När Kynnefjäll föreslogs som plats för slutförvaring för kärnbränsle mobiliserade lokalbefolkningen med stöd från miljö nätverk en livskraftig motståndsrörelse. Dag som natt under nästan 20 år (1980–2000) vaktades platsen av människor kring organisationen Rädda Kynnefjäll. När borrhutrustning skulle flygas in med helikopter samlades tusentals människor på berget och helikoptern kunde inte landa. Vaktstugan, som befolkades av människor från lokalsamhället såväl som tillresta personer från nätverk som Avfallskedjan, står fortfarande kvar på platsen - full med diplom, hantverk, inristade ord och anteckningar från de många vakttimmar som spenderades där. Många är människorna som med ideoget arbete och övertygelse vann kampen om Kynnefjäll. Många är människorna som med stolthet berättar om den gemenskap och samhörighet som var grunden för att Kynnefjäll kunde räddas. Kampen om Kynnefjäll blev en medial berättelse om jätten mot Goliat, en framgångssaga om den lilla människan mot staten.

I utställningen *Segern kan vi bara nå genom att vakta och vakta* bearbetas berättelsen om kampen bland annat genom

dagboksanteckningar från vaktstugan. I en anteckning från 1981 skrivs:

26 april 1981. Fyran.

Söndag. (...) Tidningsmän från Västgöta Demokraten har varit här idag och intervjuat och plåtat oss. De undrade bl a vilka råd vi hade att ge till dem på andra platser som upptagits som tilltänkta provborrplatser som t ex Vårgård. De menade att Kynnefjäll nu står som förebild.

Och vari ligger vår styrka?

Och vad är styrka?

Inhugget i sten står dessa ord:

Styrka, Mod, Civilkurage, Självtillit, Kunnande, Vilja, Mångfald, Gemenskap, Fantasi, Medkänsla, Indignation, Kärlek, Uthållighet, Självtändighet, Oskuld, Ansvar, Trohet, Att avstå, Att inse, Entusiasm, Svaghet, Intuition, Kynnefjäll, Glädje, Ödmjukhet, Klarhet, Du och jag – Vi

Stenen fanns på Gerlesborgsutställningen, en mycket sevärd och tänkvärd utställning. Den stenen borde sedan placeras här på Kynnefjäll, som minnessten, som min väninna Kerstin Lindeberg föreslog.

Stenen som omnämns i anteckningen är idag placerad utanför vaktstugan. Gerlesborgsskolan och de människor som fanns i kretsen runt skolan och andra närliggande kulturcentrum hade betydande kopplingar till Kynnefjäll och miljö rörelsen. De årligt återkommande möten under 80- och 90-talet, som gick under namnet *Samtal under arbete*, där människor inom kultursfären pratade och skapade med personer från forskningsvärlden och andra yrkesgrupper kopplade till samhällsbygge och samhällsutveckling, hade vid ett flertal tillfällen miljöfrågor som samtalsämne. Vid några tillfällen var mötena startpunkt för konstutställningar där aktuella samhälls- och miljöfrågor bearbetades genom konstnärer i nära samarbete med forskningsvärlden. Ett sådant exempel är utställningen *Vindens kraft* (1986). I Ingela Johanssons utställning finns en

nyproducerad sten med samma inskription som den som en gång donerades av Gerlesborgsskolan till Rädda Kynnefjäll.

Ingela Johanssons undersökningar rör sig ofta inom det dokumentära fältet. Medierna varierar mycket, och i *Segern kan vi bara nå genom att vakta och vakta* finns bland annat videodokumentationer, intervjuer och bearbetade arkivdokument. Utställningsrummet görs till en plats för det offentliga samtalet och arbetet, där berättelser kring folkrörelse och gemensam sak står i centrum. Materialet sträcker sig bakåt i tid och gräver i historiska dokument, men frågeställningarna som väcks kring hur konst kan fungera i ett lokalsamhälle, hur folkrörelser mobiliseras och kan påverka en samhällsutveckling är högaktuella i vår samtid.

Att träda (in i) handling

Frida Sandström

Hur nära varandra vi än lever och verkar måste vi utgöra varandras publik. Bara så tar handlingen plats i det offentliga rummet och ger resonans¹, skriver filosofen Hanna Arendt. Hon kallar resonansen för ett *framträdesrum* – ett rum där allt som förekommer av naturen är politiskt, även om handlingen inte är medveten eller planerad. Det som sker utanför detta rum – det vill säga utanför den offentliga åskådningens möjlighet till reaktion – är däremot inte politiskt, men möjligen härskande.² Sådana rum har vi alla kännedom om. Så är samhället konstruerat.

Låt oss nu ta med Arendts argument i frågan om vad det innebär att retrospektivt engagera sig i en politisk kamp. Om framträdesrummet består är frågan given, men när en rörelse är exkluderad från en befintlig historieskrivning blir det mer komplicerat. Inte minst om vi med estetiska verktyg ska ta oss an vad som en gång rörde sig utanför estetikens ramar. I nittonhundratalets Sverige stod det klart: konstnärer gör som alla andra, de agerar. Idag är det snarare det historiska arkivet av rörelserna som lyfts fram av konstnärskapen. För, på den digitala tidsålderns följer redigeringen av det som en gång arkiverats – ja, det tycks som att återblickandet av den kampen är mer central än den som pågår eller vore möjlig *idag*. Men hur vore det om de estetiska praktikerna inte hanterade artefakterna som juridiska och journalistiska dokument, beroende av en narrativ ekonomi där roller och platser är tydligt utstakade? Här vill jag vända mig till vad kulturteoretikern Lauren Berlant kallar för *affective commons*³ – gemensamma känslouttryck som stakar vägen för lite krokigare historieskrivning – en tid som inte bara är rak.

De borrhärnor som vi här kan se och kanske ta på visar på en geologisk historia som är en annan än den ekonomiska. Ekonomiska intressen var vad som drev fram planerna på att uran skulle läggas ner i berggrunden i åttiotalets Bohuslänska Kynnefjäll, som då beräknades vara sprickfri. Det gjordes aldrig några borrhörningar i berggrunden, där kampen mot kärnkraft samlades kring en skogsvaktarstuga där aktivister från flertalet yrkesgrupper och privatliv turades om att vakta berget och således sin och andras framtid. Natten den 25 november 1981 skriver Marianne Andreasson: "Vårt nya tillfälliga "boställe" är ett säkert tecken på att vi: GER INTE UPP!" Den anti-nukleära rörelsen är ett tydligt exempel på hur en föregivet tagen samtidshistoria liksom nyhetsbevakning aktualiseras av händelser snarare än av dess faktiska relevans. Kärnkraftsfrågan är inte ett avslutat kapitel i Sverige, däremot står den inte i fokus för yngre generationer att diskutera. Vad beror det på? Frågan kan ställas här, på Gerlesborgsskolan, där en utställning visade en minnessten över kampen, med ord såsom "styrka", "mod" och "civilkurage". Stenen visas nu nyproducerad, och med den följer frågan om vad för funktion dessa ord spelar för oss som nu ser den, där vi går på samma berggrund som väktarna vid Kynnefjäll en gång bevakade 24/7. Idag bevakar samtidsmänniskan dagsaktualiteter 24/7, medan redan omdiskuterade rörelser faller i glömska. Hur kan vi knyta samman dessa temporaliteter, och utan nyhetsvärdig information åter bringa frågor till ytan av våra politiska samtal? Liksom Hannah Arendt pekar Lauren Berlant på reaktioner som vi delar mellan rum och tider, men vars konsekvenser är våra gemensamma att bära. Må det vara folkbildning eller direktaktion: oredigerade minnen kan inte säljas som byggstenar i en ekonomisk historia, som den ryske litteraturprofessorn Mikhail Lampolski uttrycker det. Han menar att minnen som skrivs in i en längre logik av överenskommet förgånget också förlorar sin roll som det delade, elastiska stycke tid som växer ur en affektiv gemenskap.⁴ Med en sådan gemenskap följer ett ansvar, vilket konstnären Ingela Johansson tar då hon knyter an till den gemenskap som en gång flätades kring Gerlesborgsskolan och dess verksamma nätverk.

Denna verksamhet är inte förgången i den mening att Johansson inkludera sig själv i de relationer som kvarstår. Relationer som vi här kan träda in i, och odla vidare. Jag vill påstå att Ingela Johansson gör vad filosofen och filmaren Trinh-T. Minh-ha skriver – hon intar en stämning som inte tillhör henne själv. Bara så förblir vi varandra nära, menar Trinh⁵: då sammanfaller vi – "men också på andra sidan kullen, eller i mitt ställe, kan du vara dig själv och vad jag just inte är", skriver hon (min översättning)⁶. Just så kan vi lyssna, strax bredvid gränsen för vår egen existens – politiskt så väl som historiskt. Aktionsgruppen Rädda Kynnefjäll bildades enligt protokoll den 17 juli 1979 vid ett sammanträde i Tingshuset, Östad, Bullaren⁷, men den vänskap som då knöts är inte ett historiskt fenomen – utan ett ytterst samtida.

Tid och rum är enligt Trinh inte något vi äger eller sparar, förlorar eller ger bort. För henne är scenen livet⁸ – ett rum som vi inte förhandlar med, men själva utgör i det affektiva framträdelserum som vi delar. Den moderna människan räknar samtidens minuter, men hur vet vi säkert att nuet är just här?⁹ Den 24 mars 1981 skriver Kynnefjällväktaren Maja Jansson att vi alla nog behöver varva ner och "börja umgås med varandra på ett mer normalt sätt":

"Ingen TV som måste sättas på, ingen radio på högsta volym och inget bekymmer om atomkraft och plutonium."

Vi människor är själva utspridda liksom tiden – och så är den också uppdelad oss emellan – i en avbruten kronologi som i just detta avbrott möjliggör en fortsättning, bortom given historieskrivning.¹⁰ Med den konstnärliga praktiken som plattform för gemensamma erfarenheter utan produktionen av ornament i sikte stakas här vägar bortom normativa betraktelser av gränsen för livet och lagen; individen. Den lag som öppnade för kärnkraftsindustrin, och som även avgör vad som är av värde för vårt gemensamma minne att – som Foucault skriver – göra dokument av och ge röst åt det som själv väljer att inte tala.¹¹ Minnet från Kynnefjäll skrevs i en intern dagbok – anteckningar som Ingela Johansson idag aktualiserar bredvid dagens minnen och ord från parallella aktörer. Kvarstår gör frågan

vad för roll proteströrelsen spelar i en konstutställning, en tid då gruvindustri och kärnkraft åter betraktas som fungerande lösningar för en värld i kris.

"Ett telefonsamtal om att en helikopter kommer flygande hitåt gör att vi skärper oss lite extra. Vi hörde bara ett svagt motorbuller uppe i skyn."¹²

I essän *"Becoming engaged, surprising oneself"*, skriver socialantropologen och genusvetaren Athena Athanasiou att en handling inte kan begränsas av självtillräcklighet, självbekräftelse eller fri vilja. Istället vill hon se på handlingen såsom mellan och bortom dessa punkter – som öppnar för det ofärdiga politiska och oförutsägbara, som istället för Foucaults dokument vilka vid tradering övergår i monument – stenar på torg och versaler i våra skolböcker – tar en historisk form som ständigt överraskar sig själv.¹³ Så, kanske bör vi istället för en kontrollerad urskiljning och distribution av det dokumenterade snarare se till hur vi talar om en osignerad handling, vars utopiska resonans ännu är vårt gemensamma rum att en gång träda in i. Kanske är det den konstnärliga praktiken som Athanasiou talar om. Hur som helst går det att konstatera att *Segern kan vi bara nå med att vakta och vakta* möjliggör just ett sådant kliv.

1 "just as acting men need the presence of others before whom they can appear; both need a publicly organized space for their "work," and both depend upon others for the performance itself. Such a space of appearances is not to be taken for granted wherever men live together in a community," Hannah Arendt, *Between Past and Future*, 1961, s. 154.

2 Ibid, s. 155.

3 "The shaping of collective affect is therefore quite a different process than the orchestration of political emotion, with lots of convergences and parallel tracks at

the same time. This raises other questions for us too, I think, about the formation of structures of feeling (the unstated residue of collective life, what I would call the affective commons) and the historicity of collective affect." – Lauren Berlant, *Affect In the End of Times*, 2012, s. 77.

4 Seminarium: "On the Production and Suspension of Time", Mikhail lampolski, den 13 mars 2017 på Södertörns högskola.

5 Trinh T. Minh-ha, *Woman, Native, Other: Writing Postcoloniality and Feminism*, 1989.

6 Min översättning.

7 [https://sok.riksarkivet.se/?Sokord=Olof&page=5&FacettFilter=arkis_ark_arkivinstitution\\$Bohusläns+föreningsarkiv:&postid=Arkis+D-CC67E48-4C86-4CF1-A2EE-BA91CE-E03E38&s=TARKIS08_Siv](https://sok.riksarkivet.se/?Sokord=Olof&page=5&FacettFilter=arkis_ark_arkivinstitution$Bohusläns+föreningsarkiv:&postid=Arkis+D-CC67E48-4C86-4CF1-A2EE-BA91CE-E03E38&s=TARKIS08_Siv)

8 Trinh T. Minh-ha, *Documentary is/Not A Name*, 1990.

9 Karen Barad, *Quantum Entanglements and Hauntological Relations of Inheritance: Dis/continuities, SpaceTime Entfoldings, and Justice-to-Come*, 2010.

10 Ibid.

11 Foucault, Michel, *Archeology of Knowledge*, 1972.

12 Dagboksanteckningar från Kynnefjäll signerade Laila Sjöström, 24 maj 1981

13 "the register of praxis cannot be caught in the closure of either self-sufficient, self-affirming, free-willed agency (akin to liberal and libertarian individualism) or the deterministic subjection to a metaphysical power construed negatively as constraining system and univocal meaning. Rather, situated between and beyond these two outposts, engaged praxis is always that which opens the political to the incomplete, unforeseeable, and co-existential historicity of 'surprising itself', Athanasiou, Athena: "Becoming engaged, surprising oneself" i Butler, Judith, Athanasiou, Athena, "Dispossession, The Performative in the Political", s. 453. Länk: <http://instiftd.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2016/04/14-Athena-Athanasiou.pdf> (6 maj 2017)

Program

16 juni–10 augusti Guidade visningar

Guidade visningar av utställningen kl. 13 tis–sön. Fri entré!

16 juni Vernissage och samtal kl. 18.30

Välkomna till vernissagen av *Segern kan vi bara nå genom att vakta och vakta*.

Samtal mellan Olle Holmstrand, f.d. professor i teknisk geologi med historia i nätverken Nej till uranbrytning och Avfallskedjan, Eva Antonsson från Rädda Kynnefjäll, samt utställningens curator Karolina Pahlén.

30 juni Vaktstugan på Kynnefjäll kl. 16.00

Besök i vaktstugan i Kynnefjäll där Eva Antonsson från Rädda Kynnefjäll visar vaktstugan och berättar om de 20 år som Kynnefjäll vaktades av lokalbefolkningen dag som natt. Vi bjuder på fika i stugan. För er som vill åka med bilkaravan eller vill samåka till vaktstugan möts vi upp vid bensinmacken i Dingle kl. 15.40.

1 augusti Samtal under arbete – vittnesseminarium kl. 18–20

Under 80- och 90-talet samlades årligen konstnärer, forskare, författare, konsthantverkare, kritiker, lärare, arkitekter, ingenjörer m.fl. i Gerlesborg under rubriken "Samtal under arbete". Motivet var att tankar och erfarenheter från alla håll skulle mötas, brytas och kanske föda nya idéer och samarbeten. Sammanhanget var på många sätt kopplat till miljörörelsen, ur mötena föddes t.ex. idén till projektet och utställningen *Vindens Kraft* 1986.

Grundtanken med vittnesseminarier är att föra samman centrala aktörer från en viss tid och att låta dem minnas och berätta det som de själva var en del av i dialog med en moderator. Vi bjuder in personer som var aktiva i "Samtal under arbete" till presentationer och samtal. Varmt välkomna att delta eller lyssna! Kl. 18–20.

Bio

Ingela Johanssons researchbaserade konstnärskap relaterar ofta till en specifik plats utifrån ett intresse för social historia och kollektivt minne. Hennes interdisciplinära arbetssätt kombinerar olika konstnärliga strategier och media.

Öppettider och adress

Gerlesborgs konsthall

Tis–sön 11–17 (stängt midsommarafton och midsommardagen)

Gerlesborg Bräcke 1, 457 48 Hamburgsund

Mer information om sommarens program finns på vår hemsida www.gerlesborgsskolan.se. För frågor angående program och utställning kontakta info@gerlesborgsskolan.se

Kolofon

Curator: Karolina Pahlén

Grafisk form: Kristoffer Larberg

med all värde

och värta